

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Veronica Lundström

Avrätta eller avskaffa?

En rättshistorisk utredning av dödsstraffets avskaffande

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT 2014

Innehåll

Summary	3
Sammanfattning	4
Förord	5
Förkortningar	6
1 Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställningar	7
1.2 Avgränsningar	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Forskningsläge	8
1.5 Disposition	9
2 Dödsstraffets bakgrund	10
2.1 Tidiga diskussioner om dödsstraffets avskaffning	10
2.1.1 Diskussionerna i Sverige	11
2.1.2 Diskussionerna i Danmark	12
3 Dödsstraffets avskaffande i fredstid	14
3.1 Sverige 1919	14
3.1.1 Motionerna gällande dödsstraffets avskaffande	14
3.1.2 Motionen gällande upphävandet av strafflagen för krigsmakten	18
3.1.3 Motionerna gällande internationellt ställningstagande	18
3.2 Sverige 1920-21	19
3.2.1 Utredningen	19
3.2.2 Lagrådets utlåtande och Kungl. Maj:ts proposition	21
3.2.3 Propositionens behandling i första och andra kammaren	22
3.3 Danmark	23
4 Händelser mellan avskaffandet i fredstid och avskaffandet i krigstid	24
4.1 Sverige	24
4.2 Danmark	24
5 Avskaffande av dödsstraff i krigstid	25
5.1 Sverige	26
5.1.2 Införandet av ett förbud mot dödsstraff i regeringsformen	26
5.2 Danmark	27
6 Analys och slutsatser	27
6.1 Återkoppling till de inledande frågeställningarna	28
6.1.1 Varför avskaffades dödsstraffet i Sverige respektive Danmark?	28
6.1.2 Skiljde argumentationen sig åt mellan de båda länderna?	29
Käll- och litteraturförteckning	30

Summary

The death penalty has been debated for hundreds of years. I am personally fascinated by the arguments used for keeping and removing the penalty from the legislation. I have by studying the legislative history and doctrine tried to research how and why Sweden abolished the death penalty. I also compared the results with the same process in Denmark. Both countries chose to abolish the death penalty only from the civil criminal law at first. About 40 years later, in the 1970's, the penalty was removed from the military criminal law as well. In between these two events Denmark was occupied by Germany. This caused Denmark to reinstate the death penalty retroactively once the war was over to deal with certain crimes committed during the occupation. The fact that they did so is interesting since a potential situation like that was used as an argument for not removing the death penalty in Sweden. Other arguments used in the debate both in Sweden and Denmark was amongst others the discouraging effect of the death penalty and the risk of condemning an innocent person. Also the thought of punishment as a way of treating the criminals and giving them an opportunity to improve was important. The arguments for keeping the death penalty was also similar in both countries. The most important one was the fact that the death penalty really had a discouraging effect and without it the people would start committing the worst crimes imaginable.

When the countries were deciding on abolishing the death penalty from their military criminal laws their international commitments were of importance. Especially their membership in the United Nations mattered since in order to ratify some conventions and protocols they had to remove the death penalty from all legislation. It is in my opinion quite similar reasons behind both countries decisions to abolish the death penalty. This is in no way surprising considered the similar legislation and culture in Sweden and Denmark.

Sammanfattning

Dödsstraffet är ett straff som har diskuterats i hundratals år. Jag är själv fascinerad av de argument som har använts, och fortfarande används, för och emot bibehållandet av strafftypen. Genom att studera förarbeten och doktrin har jag försökt utreda hur och varför Sverige avskaffade dödsstraffet. Jag har också jämfört den svenska processen med den som pågick vid ungefär samma tid i Danmark. Båda länderna valde att avskaffa dödsstraffet först ur den allmänna strafflagen och därefter cirka 40 år senare, på 1970-talet, ur den militära strafflagen. Däremellan ockuperades Danmark av Tyskland vilket ledde till att Danmark återinförde dödsstraffet retroaktivt. Detta är intressant då en sådan potentiell situation användes som argument för bibehållandet av dödsstraffet i Sverige i början av 1900-talet. Andra argument som användes i debatten både i Sverige och i Danmark var bland annat dödsstraffets avskräckande effekt, risken att någon blir felaktigt dömd och tanken att straffet skulle förbättra brottslingen. Även argumenten för att behålla dödsstraffen såg ungefär likadana ut i både Sverige och Danmark. Framförallt menade de som var för dödsstraff att det krävdes för att befolkningen skulle avskräckas från att begå de grövsta brotten. När det sedermera kom att handla om dödsstraffet i den militära lagstiftningen spelade ländernas internationella åtaganden, främst medlemskapet i FN, stor roll. För att kunna ratificera vissa konventioner krävdes att dödsstraffet utplånades ur lagstiftningen, vilket båda länderna genomförde. Jag påstår alltså att avskaffandet av dödsstraffet skedde till stor del av samma skäl i de båda länderna. Detta är på inget sätt en förvånansvärd slutsats då båda länderna är mycket lika inte bara vad gäller lagstiftning överlag utan också kulturellt.

Förord

Först vill jag rikta ett tack till min handledare Per Nilsén som kommit med värdefulla tips och råd under arbetet med denna uppsats. Det var också under Pers föreläsningar som jag upptäckte mitt intresse för rättshistoria, mycket på grund av hans oerhörda engagemang.

Jag vill också tacka min familj och närmsta vänner för att ni kommit med nya infallsvinklar, korrekturläst och framförallt otaliga gånger hindrat mig från att kasta in handduken när allt bara var en enda röra.

Slutligen vill jag tacka Lundakarnevalens områdessektion 2014. Att få glömma bort verkligheten tillsammans med er gav mig energi och motivation till att arbeta hårt med denna uppsats.

Förkortningar

AK	Riksdagens andra kammare
BrB	Brottsbalk
FK	Riksdagens första kammare
FN	Förenta Nationerna
RF	Regeringsform
SL	Strafflag (1864:11)

1. Inledning

Debatten om dödsstraff sträcker sig långt bak i tiden, men är samtidigt ständigt aktuell i vårt samhälle. I modern tid handlar det kanske inte så mycket om dödsstraffet i Sverige utan snarare om hur andra länder kan påverkas till att avskaffa det. Dessutom höjs det då och då röster som vill återinföra dödsstraffet i lagstiftningen. Av den anledningen anser jag att det är intressant att titta på vad som gjorde att Sverige tog bort dödsstraffet ur lagstiftningen. För att få en djupare förståelse för om anledningarna till avskaffandet var specifika för Sverige har jag även valt att undersöka hur det gick till i Danmark.

Att fokusera på ett särskilt lagstiftningsbeslut och följa detta genom tiden ger också en mycket god inblick i den svenska lagstiftningsprocessen så som den sett ut genom tiden.

1.1 Syfte och frågeställningar

Denna uppstats har som syfte att utreda varför dödsstraffet avskaffades i Sverige och Danmark. Min mening är också att lyfta fram de argument som användes i debatten och göra en jämförelse mellan de båda länderna. För att uppnå syftet har jag formulerat följande frågeställningar att arbeta med:

- Varför avskaffades dödsstraffet i Sverige respektive Danmark?
- Skiljde sig argumentationen åt mellan de båda länderna?

1.2 Avgränsningar

Debatten om dödsstraff är på intet sätt begränsad till 1900-talet utan tankar och argument kan spåras tillbaka många århundraden. Av utrymmesskäl har jag dock valt att begränsa studien till 1900-talet och de diskussioner som sedermera ledde fram till att dödsstraffet faktiskt avskaffades. Här kommer jag att kort beröra även tidigare debatter i de fall då dessa har betydelse för tankegångarna under 1900-talet.

Undersökningen är begränsad till Sverige och Danmark eftersom jag anser att länderna har mycket gemensamt, både vad gäller kultur och lagstiftning. Detta gör det särskilt intressant att titta närmre på varför avskaffandet av

dödsstraffet skedde vid olika tidpunkter och på olika sätt. Givetvis kan samma argument användas för en komparativ studie även med andra nordiska länder men för att kunna göra en mer utförlig jämförelse krävs av utrymmesskäl att jag begränsar mig till ett land.

1.3 Metod och material

Jag har i denna uppsats valt att, ur ett rättshistoriskt perspektiv, göra en komparativ studie av hur Sverige och Danmark avskaffade dödsstraffet. Då jag genomför denna jämförelse använder jag mig av sedvanlig rättsdogmatisk metod, vilket innebär att jag tar hjälp av bland annat lagtext, förarbeten och doktrin för att fastställa gällande rätt vid olika tillfällen i historien.¹ Jag har också använt mig av rättskällevärdet, vilket innebär att jag rangordnat källorna i förhållande till varandra enligt vedertagna principer.

På grund av ämnets karaktär har jag förutom renodlad juridisk doktrin också använt mig av texter som förutom den juridiska aspekten även behandlar till exempel politik, filosofi och teologi. Jag är medveten om den påverkan detta kan ha på materialet och har i största möjliga mån försökt urskilja de juridiska argumenten från övriga tankar och åsikter kring dödsstraffets avskaffning. Dock anser jag att även dessa andra aspekter är intressanta i viss mån då de ger en ökad förståelse för de juridiska tankegångarna. Jag har också arbetat mycket med källkritik genom att vara noga med vart jag hämtat information ifrån och att i största möjliga mån använda förstahandskällor. Dessutom har jag jämfört de olika författarnas verk med varandra för att hitta gemensamma nämnare i den juridiska debatten och därmed öka trovärdigheten.

1.4 Forskningsläge

Vad gäller dödsstraffets avskaffning i Sverige finns det ett fåtal verk som nästan uteslutande behandlar detta ämne. Av dessa är särskilt *Överheten och svärdet* (1984) av Ivar Seth värt att nämnas då han på ett mycket utförligt

---

¹ Korling Fredric, Zamboni Mauro (2013), s. 21.

sätt presenterar processen för dödsstraffets avskaffande. Den litteratur som finns på området är sällan renodlat juridisk utan influeras ofta av exempelvis teologi och filosofi, vilket gör att läsaren får ett blandat perspektiv på frågan. I jämförelse med många andra juridiska problemställningar så menar jag att det är relativt lite skrivet om dödsstraffet i svensk doktrin, särskilt på senare tid. Möjligen kan det förklaras av att det anses så självklart att inte använda sig av denna typ av straff längre.

Vad gäller avskaffandet av dödsstraffet i Danmark så är det betydligt svårare att hitta någon djupare redogörelse för hur detta gick till. Den litteratur som finns handlar oftast om dansk rättshistoria i övrigt och nämner bara dödsstraffet mycket kort. Dock finns det doktrin som i detalj behandlar återinförandet av dödsstraffet i Danmark vilket jag tror beror på att detta var så kontroversiellt. Möjligtvis kan det vara så att det finns ytterligare litteratur på området som jag inte lyckats hitta på grund av att jag inte är lika insatt i dansk rätt som svensk rätt.

1.5 Disposition

För att enkelt kunna följa de tankebanor som sedermera ledde fram till att dödsstraffet avskaffades har jag valt att ta upp händelserna i kronologisk ordning. Min mening är att det på så vis är lätt för läsaren att orientera sig i tiden.

Kapitel 2 inleder med en kort bakgrund till den funktion dödsstraffet fyllt genom historien samt redogör för de tidiga diskussionerna om avskaffande. Kapitel 3 handlar sedan om hur dödsstraffet togs bort från den allmänna strafflagen. Händelserna mellan avskaffandet i fredstid och krigstid redovisas i kapitel 4 och avskaffandet i krigstid utreds i kapitel 5. Slutligen presenteras analys och slutsatser i kapitel 6.

2. Dödsstraffets bakgrund

Dödsstraff har förekommit under mycket lång tid i Europa och argumenten till stöd för användningen av det har varierat. Det tros ha utvecklats som en slags vedergällningsrätt men växte så småningom till att bli ett sätt att utöva hämnd. När det sedan började växa fram etablerade statsmakter användes istället dödsstraff som avskräckning. Genom grymma straff kunde till exempel en kung styra befolkningens handlingar och få dem att lyda order. Efterhand blev även kyrkans tankar, bland annat den mosaiska rätten, en del av grunden för dödsstraffet. Dessa rättsregler grundas på Gamla testamentet och uttrycker principen om öga för öga, tand för tand, den så kallade talionsprincipen. Kyrkans föreställning var att om man inte upprätthöll denna princip och straffade de som bröt mot Guds bud så skulle Gud sluta vaka över folkets välgång.²

2.1 Tidiga diskussioner om dödsstraffets avskaffning

När debatten kring huruvida man skulle behålla dödsstraffet eller avskaffa det togs upp i början av 1900-talet var det inte första gången dessa idéer lyftes fram. Redan under upplysningen framförde Cesare Beccaria tankar om att dödsstraffet inte borde tillämpas. Framförallt hans verk *Dei delitte e delle pene* fick stor spridning och översattes även till svenska år 1770 av Johan Henrik Hoschild. Den svenska titeln var *Afhandling om brott och straff*.³ Beccaria var influerad av bland annat naturrättsliga teorier och samhällsfördraget. Det senare är en teori om att samhället är byggt på ett avtal mellan medborgarna och deras företrädare. Detta avtal kan ses som grunden för de befogenheter staten har mot den enskilde och därmed också grunden för de bestraffningsmetoder som kan användas.⁴ Beccaria menade att vi inte kan överlåta rätten att ta vårt eget liv till någon annan eftersom vi inte själva har en sådan rättighet. Istället för dödsstraff förespråkade han därför bland annat livstids fängelse och slaveri.⁵ De tankar och idéer som Beccaria förde fram under 1700-talet återkom i debatten om dödsstraff och

---

² Seth (1984), s. 11-12.

³ Bergman (1996), s. 15-17.

⁴ Seth (1984), s. 26.

⁵ Bergman (1996), s. 15-17.

användes även under 1900-talet i de diskussioner som sedermera ledde till avskaffandet av dödsstraffet i Sverige.⁶

Även andra upplysningsfilosofer lyfte frågan om huruvida dödsstraff bör användas eller inte. Till exempel belyste Voltaire problematiken kring att en felaktigt dömd inte kan återfå sin rätt till livet om misstaget uppdagas vilket senare kom att bli ett av de mest centrala argumenten mot dödsstraffet.⁷

2.1.1 Diskussionerna i Sverige

Under årens lopp har diskussioner kring dödsstraffets lämplighet förts kontinuerligt och det är svårt att säga precis när de började. Det finns dock händelser som utmärker sig mer än andra i dödsstraffets historia. Av utrymmesskäl ska jag endast nämna några av dessa som utspelade sig under århundradena strax innan avskaffandet.

I 1734 års lag finner man de straffrättsliga reglerna främst i missgärningsbalken och straffbalken. Lagen var inspirerad av bland annat 1600-talets regleringar men också av den praxis som utvecklats. Dödsstraffet var i allra högsta grad närvarande i lagstiftningen och i förhållande till Sveriges befolkning genomfördes ett stort antal avrättningar.⁸ 1772 genomförde Gustav III en statsvälvning och satte därmed punkt för frihetstiden och dess ständervälde.⁹ Gustav III var influerad av vad som hände runt om i Europa och framförallt i Frankrike och genomförde flera reformer som får anses mycket humana. Till en början avskaffade han användningen av tortyr och senare presenterade han också en proposition inför riksdagen 1778/79 i vilken han bland annat föreslog en minskning av antalet brott belagda med dödsstraff. Riksdagen gick dock inte kungen till mötes på särskilt många punkter utan endast några mindre förslag till ändringar bifölls. Däremot lyckades kungen öka möjligheterna till benådning för dödsdömda vars domar underställdes honom.¹⁰

---

⁶ Seth (1984), s. 28.

⁷ Seth (1984), s. 26.

⁸ Häthén (2004), s. 159-161.

⁹ Häthén (2004), s. 143-144.

¹⁰ Häthén (2004), s. 165-166.

Gustav III hämtade inspiration från bland andra Beccaria och redan i slutet på 1700-talet förekom alltså försök till att minska användningen av dödsstraffet.¹¹

Diskussionerna fortsatte och flera motioner för att minska användningen av dödsstraffet lämnades in till olika riksdagar under 1800-talet. I riksdagsdebatter i början av 1866 togs frågan återigen upp. Den gången var det flera personer som vädjade till riksdagen att avskaffa dödsstraffet då de menade att det vore lämpligt att den sista ständriksdagen tog detta beslut. Dock fanns det fortfarande många som var för användningen av dödsstraffet, främst bland adel, borgare och präster. Detta ledde till att förslaget att avskaffa dödsstraffet återigen röstades ned.¹²

Under de första åren med tvåkammarriksdag diskuterades dödsstraffet kontinuerligt men motståndet till dödsstraffet dämpades så småningom. Mellan 1873 och 1892 förekom inga förslag i riksdagen på att avskaffa dödsstraffet, trots att det under perioden skedde avrättningar vid sex olika tillfällen. Debatten återupptogs vid riksdagen 1893 på grund av en stundande avrättning i Gävle genom en motion om att avskaffa dödsstraffet och en om att suspendera straffet. Avrättningen skedde under tiden motionerna behandlades i lagutskottet och båda motionerna avslogs så småningom.¹³

2.1.2 Diskussionerna i Danmark

Rättsutvecklingen i Danmark är i stora drag lik den vi har haft i Sverige.¹⁴ Efter reformationen influerades lagstiftaren av mosaisk rätt och mot slutet av 1700-talet lyfts tankar och idéer om en mer human straffrätt fram. Liksom i Sverige spelade de franska upplysningsfilosoferna stor roll och i diskussionerna om dödsstraffet förekom tankar och idéer från bland andra Beccaria och Voltaire.¹⁵

---

¹¹ Seth (1984), s. 27.

¹² Seth (1984), s. 85-87.

¹³ Bergman (1996), s. 93-95.

¹⁴ Tamm (1973), s. 9-11.

¹⁵ Tamm (1973), s. 40-44.

Trots att Danmark under 1700-talet hade flera brott belagda med dödsstraff ansågs lagstiftningen vara mildare än många andra länders vid samma tidpunkt och upplysningstänkarna bidrog inte till någon större förändring i lagstiftningen. Istället resulterade dessa idéer i ett ökat antal benådningar för brottslingar som dömts till döden. Detta då dödsstraffsdomarna underställdes kungen som hade möjlighet att benåda den dömda.¹⁶

Under 1800-talets början tillsattes en kommission med uppdrag att lägga grunden för en ny strafflagbok. Under detta arbete influerades kommissionen mycket av Beccarias tankar och som en naturlig följd av detta diskuterades även dödsstraffet. I kommissionen förekom både motståndare till dödsstraffet och anhängare till det. En av de mest inflytelserika personerna som arbetade med förslaget var Christian Colbiørnsen och han delade inte Beccarias åsikter om att livstids fängelse var tillräckligt. Dock uttryckte han en vilja att begränsa antalet brott för vilka dödsstraff kunde utdömas. I slutändan ledde inte kommissionens arbete till att dödsstraffet avskaffades, däremot infördes en ny strafflagbok 1866.¹⁷ Från 1866 fram till avskaffandet av dödsstraffet i Danmark användes dödsstraffet endast fyra gånger. Sista gången en dödsdömd avrättades i Danmark var 1892 vilket var ungefär 40 år innan dess att Danmark tog bort straffet ur sin lagstiftning.¹⁸

1912 kom ett betänkande från en strafflagskommission som hade tillsatts 1905. Detta betänkande innehöll till stor del inga större förändringar av lagstiftningen och en kort tid senare tillträdde en mer radikal regering. Denna gav i uppdrag åt professor Carl Torp att se över kommissionens betänkande och därefter själv komma med ett utkast.¹⁹ I Torps förslag som kom 1917 nämns inte dödsstraffet som straffart, detta förslag ledde dock ej till någon ändring i lagen.²⁰

---

¹⁶ Tamm (1973), s. 49.

¹⁷ Tamm (2005), s.292.

¹⁸ Tamm (1973), s. 57.

¹⁹ Tamm (2005), s.412.

²⁰ Betænkning angaaende de af den under 11 august 1905 nedsatte straffelovskommission udarbejdede forslag [...] udarbejdet av Carl Torp.

3. Dödsstraffets avskaffande i fredstid

De händelser och diskussioner som jag nämnt tidigare ledde så småningom fram till beslutet att ta bort dödsstraffet ur lagstiftningen både i Sverige och i Danmark. I detta kapitel kommer jag redogöra för de händelser och beslut som orsakade de förändringar i lagstiftningen som gjordes då dödsstraffet togs bort.

3.1 Sverige 1919

Den 20 januari 1919 lämnades det till riksdagens första kammare (FK) in en motion gällande dödsstraffets avskaffande av Carl Lindhagen.²¹ Sammansättningen i kammaren var mycket lik den som avslagit förslaget till avskaffande 1912 och utsikterna för ett bifall till Lindhagens motion kunde därför anses vara små.²² Dagen efter, den 21 januari, lämnade Lindhagen in en andra motion till FK med förslag till att bland annat upphäva strafflag (1914:324) för krigsmakten och även lagen (1914:325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.²³ Bara en kort tid senare, den 31 januari, lämnade Lindhagen in ytterligare en motion till FK. I den föreslår han ett svenskt initiativtagande vid fredsuppgörelsen för en internationell överenskommelse gällande dödsstraffets absoluta avskaffning ur staternas lagstiftning. I motiven lyfte lyfte Lindhagen fram livets okränkbarhet som en viktig grundpelare i varje samhälle, vilket ger en naturlig anledning till att upphöra med användningen av dödsstraff.²⁴ En motion med samma innehåll väcktes också samma dag i riksdagens andra kammare (AK) av Alfred Werner.²⁵

3.1.1 Motionerna gällande dödsstraffets avskaffande.

Lindhagens motion gällande dödsstraffets avskaffande var främst en uppmaning till riksdagen att lagstifta om det mänskliga livets okränkbarhet.

---

²¹ Motion i FK nr 70 år 1919.

²² Seth (1984), s. 258.

²³ Motion i FK nr 71, år 1919.

²⁴ Motion i FK nr 118 år 1919.

²⁵ Motion i AK nr 313 år 1919.

Att avskaffa dödsstraffet ur lagstiftningen var enligt Lindhagen ett nödvändigt uttryck för detta ställningstagande. Vidare menade han också att det i svensk rätt redan förberetts inför dödsstraffets utplånande. Detta genom att dödsstraffet begränsades till ett fåtal fall i 1864 års strafflag (1864:11), hädanefter kallad SL, och att det sedan i praxis förväntades användas allt mindre. Lindhagen motiverade också sitt förslag med hänvisningar till de oacceptabla kränkningar av värdet på mänskligt liv som utförts under första världskriget.²⁶

Lindhagens motion remitterades av riksdagen till första lagutskottet och för första gången sedan 1868 tillstyrktes förslaget på dödsstraffets avskaffande ur SL. Lagutskottet motiverade sitt ställningstagande med hjälp av ett citat ur professor Johan Thyréns bok *Principerna för en strafflagsreform I*.²⁷ Drygt 10 år tidigare hade Thyrén fått i uppdrag att genomföra en omfattande revision av SL.²⁸ Han var motståndare till dödsstraffet och resonerade mycket kring svårigheten att fastställa tillräkneligheten hos brottslingar.²⁹ Citatet innefattar en förklaring till det faktum att Thyrén inte tagit med dödsstraffet som straffart i sitt förberedande utkast till strafflag som utkom från trycket 1916. I citatet bemöter Thyrén de främsta och viktigaste argumenten som använts för dödsstraffets bibehållande. Han hänvisar bland annat till det av Carl Torp framtagna förslaget till en ny dansk strafflag i vilket dödsstraff ej heller förekom. Det framgår av motiveringen att majoriteten i lagutskottet ansåg att dödsstraffet var ett olämpligt straff ur etisk synpunkt. Skäl för att inte avskaffa dödsstraffet var enligt utskottet den pågående revisionen av SL. Det fanns de som menade att en så stor förändring som avskaffandet av dödsstraffet borde ske i samband med en uppdatering av SL och inte tidigare.³⁰ Lagutskottets majoritet hade dock uppfattningen att ett avgörande i frågan om dödsstraffets avskaffande innan strafflagsrevisionen var positivt. Detta eftersom uppdateringen av SL då kunde ske utan det sidospår som diskussionen om dödsstraff innebar. Dock

---

²⁶ Motion i FK nr 70 år 1919.

²⁷ Första lagutskottets utlåtande nr 5, 25 februari 1919, s. 1-4.

²⁸ Seth (1984), s. 240.

²⁹ Seth (1984), s. 261-262.

³⁰ Första lagutskottets utlåtande nr 5, 25 februari 1919, s. 1-4.

hade inte lagutskottet för avsikt att genomföra reformen riktigt så skyndsamt som Lindhagen förmodligen önskat. De tillade därför i sitt förslag att Kunglig Maj:t borde låta genomföra en utredning och först därefter lämna förslag om dödsstraffets avskaffande till riksdagen.³¹

Lagutskottet hade också att ta ställning till dödsstraffets vara eller icke vara i strafflagen för krigsmakten. I den del av lagen som var ämnad för fredstid förekom dödsstraff endast på ett ställe och de argument som lagts fram för att ta bort dödsstraffet ur SL ansåg utskottet tillämpliga även på detta fall. Däremot fanns i lagen även regler som endast gällde i krigstid och dessa var lagutskottet betydligt mer tveksam till att ändra på. De menade att alternativa straff så som fängelse kunde vara svåra att genomföra i krigstid. Utskottet tog inte ställning i frågan utan föreslog att riksdagen skulle anhålla att Kunglig Maj:t överväger huruvida det vore lämpligt att avlägsna dödsstraffet även ur reglerna för krigstid och därefter framför slutsatsen i ett förslag till riksdagen.³²

Riksdagen fattade beslut i frågan den 1 mars 1919. I diskussionen som uppstod i FK spelade första världskriget en roll vad gällde tidpunktens lämplighet för avskaffande av dödsstraffet. Anhängare till straffet menade att i de osäkra tider som rådde efter kriget behövdes dödsstraffet för att i slutändan skydda staten. De som var emot fortsatt användande av dödsstraffet menade istället att avskaffandet var ett viktigt ställningstagande för värdet av mänskligt liv, särskilt i en tid då ett förakt för människors liv så tydligt demonstrerats.³³ Även alternativet att vänta med avskaffandet tills revisionen av SL diskuterades. Det påpekades att det senaste reformarbetet på straffrättens område tagit ungefär 50 år och att det därför inte var lämpligt att avvakta med avskaffandet.³⁴ Debatten innehöll vidare de klassiska argument för dödsstraffets avskaffande respektive bibehållande som framförts under diskussionerna från 1860-talet och framåt. Bland annat

---

³¹ Första lagutskottets utlåtande nr 5, 25 februari 1919, s. 4-5.

³² Första lagutskottets utlåtande nr 5, 25 februari 1919, s. 5.

³³ FK protokoll nr 12, 1 mars 1919, s. 12-14.

³⁴ FK protokoll nr 12, 1 mars 1919, s. 18-19.

kunde det till exempel röra sig om dödsstraffets funktion som avskräckning, vedergällning och statens rätt till nödvärn. Båda sidor hade olika uppfattning om hur väl dödsstraffet uppfyllde dessa funktioner. De som var för dödsstraff menade att straffet behövdes då det fyllde dessa funktioner och de som var emot dödsstraff menade, med hänvisning till Thyréns principer, att det inte fyllde dessa funktioner på ett tillfredsställande sätt.³⁵ Under debattens gång skedde flera gånger att talarna hänvisade till åsikter som uttryckts av Thyrén, detta eftersom han ansågs som en av de främsta inom straffrätten.³⁶

Då det var dags att avgöra frågan lade talmannen fram de propositioner som föreslagits och ansåg sedan att ett bifall till utskottets hemställan blivit utgången. Dock begärdes votering och utgången blev 45 röster för bifall av utskottets hemställan och 45 röster för avslag. Därmed togs den röst som innan rösträkningen förseglats av talmannen fram och användes för att avgöra omröstningen. Denna förseglade röst innehöll ett avslag till utskottets hemställan och därmed hade FK återigen satt stopp för dödsstraffets avskaffande, dock med minsta möjliga marginal.³⁷

I AK handlade debatten inte så mycket om dödsstraffets vara eller icke vara utan istället låg fokus på om dödsstraffet skulle avskaffas innan eller i samband med förslaget till en reviderad strafflag. En medlem i strafflagskommissionen framförde att ingen i kommissionen uttryckt att avskaffandet bör vänta och att slutsatsen därför kan dras att det åtminstone inte är olämpligt att dödsstraffet avskaffas innan förslaget är klart. I AK redogjordes också för resultatet av voteringen i FK tidigare samma dag. Trots det bifölls betänkandet utan votering.³⁸

---

³⁵ FK protokoll nr 12, 1 mars 1919, s. 29-33.

³⁶ FK protokoll nr 12, 1 mars 1919, s. 13-15, 21.

³⁷ FK protokoll nr 12, 1 mars 1919, s. 39.

³⁸ AK protokoll nr 20, 1 mars 1919.

3.1.2 Motionen gällande upphävandet av strafflagen för krigsmakten

Lindhagens andra motion berörde inte dödsstraffet specifikt och därför ska jag endast kort redogöra för de beslut som fattades med anledning av denna. Motionen remitterades tillsammans med en liknande motion från AK³⁹ till första lagutskottet som i sin tur gav förslag till kamrarna att avslå motionerna.⁴⁰ Både FK⁴¹ och AK⁴² fattade sedan beslut gällande motionerna i enlighet med utskottets förslag och avlog motionerna.

3.1.3 Motionerna gällande internationellt ställningstagande

Lindhagen och Werner väckte vars en motion i FK respektive AK med samma innehåll, se ovan. Lindhagens motion behandlades i FKs första tillfälliga utskott och Werners motion behandlades i AKs femte tillfälliga utskott.

FKs första tillfälliga utskott motiverade sitt beslut att inte föreslå bifall av motionen med att frågan om dödsstraffets avskaffande var under diskussion. Så länge det fanns kvar i lagstiftningen ansåg utskottet ej att ett svenskt initiativ i en internationell överenskommelse, av det slag som Lindhagen föreslog, var lämpligt. Vidare var utskottet noga med att ej ta ställning i frågan huruvida dödsstraffet borde finnas kvar i lagstiftningen eller ej. Detta gjorde dock reservanterna som tydligt uttryckte sin önskan om dödsstraffets avskaffning. Bortsett från vissa skillnader i motiveringen ansåg även de som reserverade sig att motionen inte borde leda till någon åtgärd.⁴³ Första kammaren biföll utskottets hemställan och avlog motionen.⁴⁴

AKs femte tillfälliga utskott motiverade sitt avstyrkande av motionen med att Sverige inte rimligtvis kunde ta initiativ till ett internationellt avskaffande av dödsstraffet då det ännu inte var avskaffat i Sverige.⁴⁵

---

³⁹ Motion i AK nr 263 år 1919.

⁴⁰ Första lagutskottets utlåtande nr 36, 28 maj 1919.

⁴¹ FK protokoll nr 50, 4 juni 1919.

⁴² AK protokoll nr 64, § 8, 4 juni 1919.

⁴³ FKs första tillfälliga utskott, utlåtande nr 2, 25 februari 1919.

⁴⁴ Seth (1984), s. 269.

⁴⁵ AKs femte tillfälliga utskott, utlåtande nr 2, 7 mars 1919.

I AK lyftes åsikter fram angående den motivering AKs femte tillfälliga utskott gjort till sitt beslut. Detta ledde utan större diskussioner till att AK avslog motionen i enlighet med utskottets förslag, dock avslogs även utskottets motivering.⁴⁶

3.2 Sverige 1920-21

I juli 1919 hölls ett nyval till FK. Det innebar att kammaren fick en annan sammansättning än den som den hade haft då Lindhagens motion om livets okränkbarhet och dödsstraffets avskaffande avslogs. Redan i augusti tillsattes av regeringen en utredning om dödstraffets avskaffande och till ordförande utsågs Johan Thyren.⁴⁷

3.2.1 Utredningen

I januari 1920 var utredningen om dödsstraffets avskaffande färdig och den innehöll då förslag till ändringar av flera bestämmelser i strafflagen. En av de viktigaste ändringarna var att dödsstraffet togs bort ur 2 kap. 1§ SL och därmed inte längre var en av de allmänna straffarterna.⁴⁸ Det fanns i förslaget även ändringar i vissa av reglerna i strafflagen för krigsmakten. I den 67§ vilken gällde i fredstid och som tidigare stadgat dödsstraff för upprorsman som dräper den som uppror stilla vill ändrades straffet istället till livstids straffarbete.⁴⁹

För att kunna ta ställning i frågan om dödsstraffets avskaffning menade de sakkunniga att det först måste undersökas vilken funktion straffet anses ha. Gällande detta fanns två skilda meningar, den ena att straffet är att betrakta som en form av vedergällning och den andra att det har en preventiv funktion och förebygger den fara som brottslighet innebär. Det konstaterades i utredningen att dödsstraffet användes mycket sällan och om straffet var att anse som vedergällning behövde det finnas något som skilde dessa fall från de övriga i vilka det utdömdes till exempel fängelse. De brott

---

⁴⁶ AK protokoll nr 27, 19 mars 1919.

⁴⁷ Seth (1984), s. 270.

⁴⁸ Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande, s. 7.

⁴⁹ Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande, s. 21.

då det hade utdömts dödsstraff var brott som var synnerligen svåra att förstå, till exempel massmord, och de sakkunniga menade att i dessa fall kunde det antas bero på minskad tillräknelighet hos den dömde. Eftersom de som är ute efter vedergällning avstår från alternativt nedsätter straff vid otillräknelighet borde dessa också tveka inför att använda straffet på brott som kan misstänkas ha utförts av en otillräknelig brottsling, även om otillräkneligheten ej kunnat bevisas. Därmed konstaterade utredningen att ur vedergällningssynpunkt är livstidsstraff mer lämpligt.⁵⁰

Om straffet istället skulle ha en preventiv funktion krävdes det att det dels hindrade en dömd brottsling från att begå nya brott (individualprevention), men också att det förhindrade potentiella brottslingar att utföra den otillåtna gärning som han dömts för (allmänprevention). De sakkunniga konstaterade att det fanns tre möjligheter till individualprevention, nämligen avskräckande, förbättrande och oskadliggörande varav de två första metoderna ansågs bäst men också svårast. Det påpekades dock att om oskadliggörande var enda alternativet fick man ej genom dödsstraff tillintetgöra brottslingen endast på grund av att det var den enklaste lösningen. Eftersom inspärning av otillräkneliga brottslingar ansågs tillräckligt menade utredningen att det straffet även fick anses tillräckligt vad gällde de tillräkneliga. Härmed kom utredningen fram till att dödsstraffet i slutändan var obehövt vad gällde individualprevention.⁵¹

Den allmänpreventiva funktionen undersöktes också och då gjordes en jämförelse med huruvida det alternativa straffet, livstids fängelse eller straffarbete, kunde anses lika avskräckande som dödsstraff. För att visa på att straffen ur avskräckningssynpunkt var likvärdiga hänvisades till de länder där dödsstraffet på ett eller annat sätt ej längre tillämpades. I dessa länder, till exempel Norge, hade de grova brott för vilka dödsstraff varit aktuellt ej ökat i antal efter det att dödsstraffet avskaffats, vilket man

---

⁵⁰ Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande, s.30-32.

⁵¹ Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande, s.30-37.

tolkade som bevis på de alternativa straffens tillräckliga avskräckningseffekt.⁵²

Dödstraffets funktion i krigsartiklarna behandlades kort och slutsatserna var att dödsstraffet borde behållas i dessa tills en revision av strafflagen för krigsmakten genomförts. Eftersom krigslagstiftningen i vissa fall även ägde tillämpning i fredstid konstaterades det i utredningen att de fall som då fick olämpliga konsekvenser kunde benådning vara lämpligt som lösning.⁵³

Utredningen remitterades till ett antal olika instanser, vilka i sina utlåtanden hade olika uppfattningar om huruvida förslaget utredningen lagt fram var bra eller ej. Nämnas kan till exempel att Justitiekanslern och Skånska Hovrätten inte hade några synpunkter utan tillstyrkte förslaget medan både Svea och Göta Hovrätter avstyrkte, dock med mycket liten majoritet. Även Fångvårdsstyrelsen tillstyrkte men var av förklarliga skäl något tveksamma till de delar av förslaget som gällde borttagandet av absolut dödsstraff, då det ej föreligger förmildrande omständigheter, för livstidsfånge som begår dråp.⁵⁴ Utredningens förslag behandlades tillsammans med de fem remissutlåtandena i konseljen den 23 april 1920. Det hänsköts då till lagrådet för ett utlåtande.⁵⁵

3.2.2 Lagrådets utlåtande och Kungl. Maj:ts Proposition

Den 4 februari 1921 lades det av Kungl. Maj:t fram en proposition i vilken föreslogs ändringar i vissa delar av SL samt i vissa delar av strafflagen för krigsmakten. Till propositionen bifogades utdrag ur lagrådets protokoll. I lagrådet lyftes framförallt problematiken kring huruvida det fullständiga avskaffandet av dödsstraff i SL var lämpligt med tanke på att ordningen och statsmakten i Sverige i framtiden kunde hotas inifrån. I andra länder som hade avskaffat dödsstraffet hade problematiken lösts bland annat genom

---

⁵² Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande, s. 30-37.

⁵³ Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande, s. 94-95.

⁵⁴ Seth (1984), s. 274.

⁵⁵ Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 4 februari 1921, som bilaga till Kungl. Maj:t proposition nr. 144, 1921.

särskilda förordningar avsedda att användas vid sådana tillfällen som inre oroligheter. Alternativet till nyss nämnda lösning hade enligt en av lagrådets ledamöter varit att bibehålla dödsstraffet i vissa av reglerna i SL och endast tillåta att det används i tider av oroligheter inom landet. Av lagrådets ledamöter lämnade endast en förslaget utan anmärkning. De övriga tre framförde i olika utsträckning sin oro över hur statens säkerhet skulle bibehållas i en situation av inre oroligheter enligt ovan.⁵⁶

3.2.3 Propositionens behandling i första och andra kammaren.

Under hösten 1920 avgick regeringen av vissa inrikespolitiska anledningar och i oktober tillträdde en ny regering. Frågan om dödsstraffets avskaffande blev förmodligen på grund av dessa händelser vilande under en tid och togs upp i konseljen först 4 februari 1921.⁵⁷ Vid konseljen presenterade dåvarande justitieministern sin åsikt i frågan vilken skiljde sig från lagrådets. Han liksom övriga regeringen ansåg att den proposition som följde utredningens förslag var den som skulle presenteras för riksdagen vilket också gjordes.⁵⁸

Frågan remitterades till första lagutskottet som avgav sitt yttrande den 3 maj 1921. I yttrandet berördes kort de argument för dödsstraffets avskaffande som tidigare instanser gjort gällande och utskottet instämde i dessa. Vidare menade utskottet att dödsstraffet bör stå fast i krigsartiklarna, däremot inte så som lagrådet uttryckte önskan om även i SL för att kunna brukas i orostider. Detta ansåg lagutskottet skulle innebära att dödsstraffet skulle kunna få användning som ett politiskt straff vilket inte var lämpligt. Lagutskottet hemställde slutligen att propositionen borde bifallas av riksdagen.⁵⁹

---

⁵⁶ Utdrag ur protokollet hållet i Kungl. Maj:ts lagråd onsdagen den 2 juni 1920, som bilaga till Kungl. Maj:ts proposition nr 144, 1921.

⁵⁷ Seth (1984), s. 277-278.

⁵⁸ Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 4 februari 1921, som bilaga till Kungl. Maj:t proposition nr. 144, 1921.

⁵⁹ Första lagutskottets utlåtande nr 37, 3 maj 1921, s. 14-16.

AK fattade beslut först i frågan, dock bara några timmar innan FK. Den debatt som föregick beslutet bestod till största del av repetition av de argument som framförts i tidigare debatter, framförallt den som hölls i frågan 1919. Vid den slutliga röstningen röstade majoriteten, 116 personer, för bifall av utskottets hemställan och endast 48 mot.⁶⁰

Även i FK framfördes under diskussionen i huvudsak samma argument för och emot dödsstraff som under tidigare debatter angående förslag på avskaffande. Slutligen begärdes röstning och förslaget antogs med 62 röster för och 23 röster mot.⁶¹

3.3 Danmark

1929 lämnade regeringen ett förslag till en ny strafflag i vilket dödsstraffet inte fanns med. Vid debatten om dödsstraffets vara eller icke vara framlades flera argument av justitieministern. Han menade att dödsstraffen inte hade den avskräckande effekt som krävdes för att motivera att de skulle finnas kvar i lagen. Vidare framförde han tankar kring att straff ska verka för att brottslingen ska förbättras. Dödsstraffet omöjliggör en sådan förbättring och är därför inget lämpligt straff. Dessutom påstod han att vid eventuella misstag i rättstillämpningen då personer dömdes felaktigt var dödsstraffet förkastligt då det inte kunde återkallas. Slutligen ansåg ministern också att dödsstraffet fortfarande hade funktionen att fylla ett ociviliserat hämndbegär.⁶²

När förslaget lagts fram inför riksdagen lämnade motståndarna till avskaffandet in ett motförslag i vilket de föreslog dödsstraffets bibehållande. Detta motiverades framförallt med dödsstraffets avskräckande effekt. Tanken var att om dödsstraffet inte fanns i lagstiftningen skulle det saknas ett starkt incitament till att inte begå grova brott. Detta motförslag röstades dock ner och regeringens förslag till ny strafflag vann bifall. Därmed var dödsstraffet borttaget ur den allmänna strafflagen.⁶³

---

⁶⁰ AK protokoll nr 39, 7 maj 1921.

⁶¹ FK protokoll nr 32, 7 maj 1921.

⁶² Nissen (2001), s. 37-38.

⁶³ Nissen (2001), s. 37-38.

4. Händelser mellan avskaffandet i fredstid och avskaffandet i krigstid

Från det att dödsstraffet avskaffats i Sverige och Danmark dröjde det enda till 1970-talet innan det avskaffades även i krigstid. Däremellan utspelade sig andra världskriget, något som satte spår framförallt i Danmarks lagstiftning om dödsstraff, vilket behandlas närmre nedan.

4.1 Sverige

Efter att dödsstraffet avskaffats ur den allmänna strafflagen kvarstod det endast i strafflagen för krigsmakten i de regler som gällde i krigstid. 1940 gjordes det en förändring av tillämpningsområdet för dödsstraffet i dessa regler vilken innebar att personkretsen straffet kunde användas på utökades och vissa civila grupper räknades in.⁶⁴

Under 1940-talet var motståndet till att avskaffa dödsstraffet stort, framförallt på grund av vad som erfarits under andra världskriget. Detta medförde att dödsstraffet ansågs vara lämpligt att ha kvar eftersom alternativet i en liknande situation i framtiden skulle vara att införa dödsstraffet retroaktivt, något som inte ansågs bra.⁶⁵ Detta var något som Danmark använde sig av i rättsuppgörelsen efter ockupationen vilket behandlas nedan. Motviljan mot att avskaffa dödsstraffet fullständigt ledde till en ny lag (1948:50) om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig och en erinran om denna lag infördes i 27 kap. 17 § i SL. När reformen av strafflagstiftningen utfördes och brottsbalken (BrB) antogs i strafflagens ställe uteslöts inte dödsstraffet ur krigsreglerna. Vidare återfanns hänvisningen till 1948 års lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig i 22 kap. BrB, vilket berörde reglerna för krigstid.⁶⁶

4.2 Danmark

Dödsstraffets historia i Danmark under 1900-talet är väsentligt påverkad av andra världskriget. 1940 ockuperades landet av Tyskland och istället för att

---

⁶⁴ Seth (1984), s. 300.

⁶⁵ Seth (1984), s.301.

⁶⁶ Seth (1984), s. 301.

strida så valde den danska regeringen att samarbeta.⁶⁷ När kriget tog slut och ockuperingen upphörde 1945 var riksdagen tvungen att hantera de brott som begåtts under samarbetet med Tyskland. Det gjordes bland annat genom att återinföra dödsstraffet i en lag om tillägg till strafflagen.⁶⁸ Denna lag var tillämplig på brott begångna från den 9 april 1940, till ett år efter lagen trätt ikraft. Detta innebar att riksdagen instiftade en vad många ansåg var en retroaktiv lag.⁶⁹ Danmark har inte något förbud mot detta i sin grundlag, det är dock en grundläggande rättsprincip att retroaktiv lagstiftning inte är lämpligt. Att bryta mot denna princip motiverades med att de brott som det var fråga om förmodligen skulle ha straffbelagts av riksdagen om den inte varit under tyskt inflytande. Det fanns dock också personer i riksdagen som förespråkade att en retroaktiv lag inte skulle instiftas. Under de mycket speciella omständigheter som förelåg efter ockupationen ansågs det behövas mycket hårda konsekvenser för de brott som begåtts. De straff som blev aktuella var därför dödsstraff och fängelsestraff.⁷⁰ Den första domen enligt strafflagstillägget avkunnades i juli 1945, därefter dröjde det ungefär ett halvår innan den första avrättningen utfördes i januari 1946. Under den första tiden då lagen tillämpades skedde inga benådningar utan det skedde först i april 1947 och med tiden blev tillämpningen allt mildare. Den sista avrättningen skedde 20 juli 1950.⁷¹ Totalt blev 78 personer dömda till döden i enlighet med tillägget och av dessa avrättades 46 personer, de övriga benådades.⁷²

5. Avskaffande av dödsstraff i krigstid

Både Sverige och Danmark valde att ha kvar dödsstraffet i den militära lagstiftningen under en längre tid efter avskaffandet ur de allmänna strafflagarna. I detta avsnitt redogörs för de lagändringar som innebar att dödsstraffet utplånades helt ur ländernas lagstiftning.

---

⁶⁷ Tamm (1985), s. 18.

⁶⁸ Lov nr 259 af 1 juni 1945 om tillæg til borgerlig straffelov.

⁶⁹ Tamm (1985), s. 124-128.

⁷⁰ Tamm (1985), s. 737-744.

⁷¹ Tamm (1985), s. 751-752.

⁷² Tamm (2005), s. 421.

5.1 Sverige

Den 3 november 1972 lämnade Kungl. Maj:t in en proposition med förslag till ändringar i BrB. Bland dessa ändringar fanns två ändringar som, om de godkändes, medförde att dödsstraffet slutligen skulle avlägnas ur det svenska straffsystemet.⁷³

Propositionen behandlades i justitieutskottet och utlåtandet innefattade tankar kring dödsstraffets funktion som kontrollerande medel i en krigssituation. Möjligen, menade utskottet, kunde det uppstå situationer då dödsstraff var enda alternativet för att kunna skydda till exempel befolkningen, hur vidrigt det än vore ur etisk synpunkt. Dock fortsatte utlåtandet med tankar kring huruvida dödsstraff verkligen är effektivt i en krigssituation då varje individ har anledning att frukta för sitt liv flera gånger om dagen. Utskottet poängterade också den stora vikt som det lade vid rikets internationella åtaganden och främst Sveriges aktiva arbete genom Förenta Nationerna (FN) för dödsstraffets avskaffande i samtliga länder. Med bakgrund av det ansåg utskottet det mindre lämpligt att motsätta sig dödsstraffets fullständiga avskaffande i Sverige och hemställde därmed åt riksdagen att anta propositionen.⁷⁴

Utan att egentligen debattera frågan nämnvärt biföll både AK och FK propositionen åtminstone i den del som gällde avskaffandet av dödsstraffet även i krigstider. Genom lagen (1973:17) om ändring i brottsbalken vilken trädde i kraft 1 juli 1973 var alltså dödsstraffet avskaffat ur svensk lag.⁷⁵

5.1.2 Införandet av ett förbud mot dödsstraff i regeringsformen

I anslutning till proposition 1973:90 angående en ny regeringsform väcktes en motion⁷⁶ i syfte att skydda vissa grundläggande rättigheter. Motionärerna menade att vissa grundläggande rättigheter inte bör kunna inskränkas endast genom vanlig lag utan de kräver ett starkare skydd. En av dessa var rätten

---

⁷³ Kungl. Maj:ts proposition nr 138, 1972, s. 1.

⁷⁴ Justitieutskottets betänkande nr 28 år 1972, s. 20-22.

⁷⁵ Seth (1984), s. 301-302.

⁷⁶ Motion 1973:1880.

till liv och tillsammans med ett förbud mot att lagstadga om dödsstraff föreslogs denna införas i regeringsformen (RF).⁷⁷ Konstitutionsutskottet avgav ett betänkande i vilket de ändrade lydelsen och endast föreslog ett förbud mot regler som möjliggör användningen av dödsstraff.⁷⁸ Denna bestämmelse godkändes av riksdagen och infördes i 8 kap. 1§ RF, alltså kapitlet som vände sig till riksdagen. Inte långt efter detta, redan 1976, flyttades stadgandet istället till 2 kap. RF då det var kapitlet som berörde grundläggande fri- och rättigheter. Detta medförde också att lydelsen ändrades till att dödsstraff icke får förekomma.⁷⁹

5.2 Danmark

Även Danmark hade valt att ha kvar dödsstraffet i sin militära strafflag⁸⁰ under större delen av 1900-talet. Först 1978 kom en lag om ändring som innebar att dödsstraffet togs bort även där.⁸¹ Dock kunde dödsstraffet fortfarande återfinnas i den lag om tillägg till strafflagen som gjorde avrättningarna möjliga efter ockupationen. I teorin skulle alltså den som begått brott under ockupationen som sedermera belagts med dödsstraff kunnat dömas till döden under en lång tid efter krigets slut. Då Danmark under början av 1990-talet ville ratificera tilläggsprotokoll 2 till FN:s konvention om civila och politiska rättigheter krävdes att dödsstraffet utplånades helt från lagstiftningen. Av den anledningen ändrades tillägget så att dödsstraff ej längre kunde komma ifråga. Vid omröstningen i folketinget röstade endast åtta medlemmar ur Fremskridtspartiet mot förslaget.⁸²

6. Analys och slutsatser

Sverige och Danmark är som jag nämnt tidigare till stor del lika när det kommer till kultur och lagstiftning. Trots detta visar den undersökning jag gjort om dödsstraffet att tankarna bakom avskaffandet skiljer sig mellan

---

⁷⁷ Seth (1984), s. 302.

⁷⁸ Konstitutionsutskottets betänkande 1973:26, bilaga 1, s. 142.

⁷⁹ Seth (1984), s. 302-303.

⁸⁰ Den militære straffelov af 1937 (lovtidende 1937, p.665).

⁸¹ Lov nr 195 af 5 maj 1978 om ændring av militær straffelov.

⁸² Nissen (2001), s. 163.

länderna. En av de största faktorerna bakom dessa skillnader är i min mening andra världskriget. Eftersom Danmark efter ockupationens slut behövde hantera de brott som begåtts under tiden krävdes nya lagar. Förmodligen infördes dödsstraffet för att förhindra att folket tog saken i egna händer och lynchade de som begått de grövsta brotten. Det intressanta i detta är att lagen hade verkan tillbaka i tiden. Vid avskaffandet av dödsstraffet i SL i Sverige diskuterades nämligen precis detta scenario. Ett av argumenten för bibehållandet av dödsstraffet var att det annars skulle krävas retroaktiv lagstiftning om det uppstod oroligheter inom landet. Jag kan inte undgå att fundera över hur vi i Sverige hade hanterat saken om även vi hamnat under tysk ockupation. Det är min uppfattning att situationen förmodligen hade hanterats på ett liknande sätt för att förhindra att folket tog saken i egna händer. Jag tycker dock att det är mycket intressant att vi i Sverige tar med i beräkningen att en sådan situation kan uppstå, och att den sedan uppstår i vårt grannland. Det visar på en god kompetens hos lagstiftaren att ta med potentiella situationer och resonera kring dessa.

6.1 Återkoppling till de inledande frågeställningarna

Jag har utgått från två frågeställningar i min undersökning av dödsstraffets avskaffande. Målet har varit att slutligen kunna besvara dessa och det kommer jag att försöka göra i detta avsnitt.

6.1.1 Varför avskaffades dödsstraffet i Sverige respektive Danmark?

Både i Sverige och Danmark pågick diskussionerna om att avskaffa dödsstraffet en lång tid innan det faktiskt skedde. Under upplysningstiden på 1700-talet lyftes det fram tankar kring människans rätt till liv i Frankrike, dessa idéer spreds upp genom Europa. Redan då fanns det alltså de som menade att dödsstraff ej borde tillämpas. Diskussionerna inleddes dock på allvar under 1800-talets andra hälft, åtminstone i Sverige. Det kan konstateras att det handlade om två olika ställningstaganden, att avskaffa dödsstraffet i fredstid och att avskaffa det i krigstid. Medan många var positiva till det förra var desto fler tveksamma till det senare. Framförallt

eftersom de inte såg någon lösning på problem som skulle kunna uppstå om Sverige skulle hamna i krig.

Jag har i undersökningen funderat över huruvida det var någon särskild händelse som påverkade att det blev just 1921 som Sverige avskaffade dödsstraffet. Min åsikt är att det inte var någon särskild situation som utlöste beslutet utan att det snarare var en lång process i vilken för- och motargument noga vägts mot varandra. I Danmark verkar det ha fallit sig mer naturligt att ta bort dödsstraffet ur den allmänna strafflagen eftersom straffet helt enkelt inte användes.

6.1.2 Skilde argumentationen sig åt mellan de båda länderna?

Argumentationen i Sverige och i Danmark är i min mening mycket likartad. I båda ländernas debatter lyfts framförallt dödsstraffets avskräckande effekt fram, både av för och emot sidorna. Det syns också tydligt att tankarna kring rehabilitering av brottslingar växte fram under 1900-talet. Det faktum att dödsstraffet omöjliggjorde en förbättring av individen gjorde det till ett olämpligt straff, särskilt om någon blev felaktigt dömd. Utefter det material jag haft att tillgå tycker jag mig se en tendens till att Sverige i större mån än Danmark diskuterade dödsstraffet som en form av nödvärn, både för staten och det allmänna. Dessutom uppstod det i Sverige en relativt livlig debatt om huruvida avskaffandet borde göras i samband med en strafflagsreform eller ej. I Danmark förekom ingen sådan diskussion utan frågan togs upp i samband med ett förslag till ny strafflag. Min slutsats vad gäller denna frågeställning är att humanitet och etik är den röda tråden i båda ländernas diskussioner. Det framstår dock som om det var fakta som avgjorde när det kom till att fatta beslutet. Det faktum att andra länder bevisat att dödsstraffet ej krävdes för att hålla befolkningen under kontroll var förmodligen ett av de viktigaste argumenten.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta Källor

Propositioner och motioner

Motion i Första kammaren, nummer 70 år 1919

Motion i Första kammaren, nummer 71 år 1919

Motion i Första kammaren, nummer 118 år 1919

Motion i Andra kammaren, nummer 263 år 1919

Motion i Andra kammaren, nummer 313 år 1919

Kungl. Maj:ts prop. Nr 144, 1921, förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m.m.

Kungl. Maj:ts prop. Nr 138, 1972, förslag till lag om ändring i brottsbalken m.m.

Riksdagsprotokoll

Första kammarens protokoll, nummer 12, 1 mars 1919

Första kammarens protokoll, nummer 50, 4 juni 1919

Första kammarens protokoll, nummer 32, 7 maj 1921

Andra kammarens protokoll, nummer 20, 1 mars 1919

Andra kammarens protokoll, nummer 27, 19 mars 1919

Andra kammarens protokoll, nummer 64, 4 juni 1919

Andra kammarens protokoll, nummer 39, 7 maj 1921

Övrigt

Första lagutskottets utlåtande nummer 5, 25 februari 1919

Första kammarens 1:a tillfälliga utskott, utlåtande nummer 2, 25 februari 1919

Andra kammarens 5:e tillfälliga utskott, utlåtande nummer 2, 7 mars 1919

Första lagutskottets utlåtande nummer 36, 28 maj 1919

Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande, Berlingska boktr., Lund, 1920

Första lagutskottets utlåtande nummer 37, 3 maj 1921

Justitiekommitténs betänkande nummer 28, 1972

Konstitutionsutskottets betänkande nummer 26, 1973

Litteratur

Bergman, Martin, *Dödsstraffet, kyrkan och staten i Sverige från 1700-tal till 1900-tal*, Institutet för rättshistorisk forskning, Diss. Lund : Univ., Stockholm, 1996

Häthén, Christian, *Stat och straff: rättshistoriska perspektiv*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Nissen, Jesper, *Den strengeste straf: dødsstraffens genindførelse i Danmark 1945*, 1. udg., Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg, 2001

Seth, Ivar, *Överheten och svärdet: dödsstraffdebatten i Sverige 1809-1974*, Inst. för rättshistorisk forskning, Stockholm, 1984

Tamm, Ditlev & Jørgensen, Jens Ulf, *Dansk retshistorie i hovedpunkter: fra landskabslovene til Ørsted. 2, Oversigt over retsudviklingen*, Univ.-forl. i kommission hos Gad, København, 1973

Tamm, Ditlev, *Retsopgøret efter besættelsen (del 1 och 2)*, 2. udg., Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 1985

Tamm, Ditlev, *Retshistorie: Danmark, Europa, globale perspektiver*, 2 udgave, Jurist- og Økonomforb., København, 2005

Elektroniska källor

Torp, Carl, *Betænkning angaaende de af under 11 august 1905 nedsatte straffelovskommission udarbejdede forslag indeholdende udkast til love vedrørende den borgerlige straffelovgivning med motiver*, København 1917.
<http://krim.dk/undersider/retskilder/betaenkning-angaaende-straffelovgivningen-carl-torp-1917.pdf> (läst 9 maj 2014)